

STUDII

CĂLĂTORIE PRIN TRECUT ȘI PREZENT: CĂSĂTORIA ȘI REGIMURILE MATRIMONIALE

DOI: 10.24193/SUBBIur.65(2020).4.17
Data publicării online: 16.03.2021

Carmen Oana MIHĂILĂ*

Abstract: Căsătoria are cu siguranță o evoluție interesantă, pe alocuri chiar spectaculoasă. Această instituție, legată de cea a familiei, a jucat un rol important în societate de-a lungul evoluției umanității, de la un mijloc de protecție, la alianță, ajungând în timpurile noastre la o uniune consensuală bazată pe dragoste.

Societatea și căsătoria, așa cum vom vedea, au o dezvoltare paralelă¹ și orice schimbare în valorile societății umane determină și schimbări în definirea conceptelor de căsătorie și familie. Spre exemplu, scăderea dependenței femeii a avut un rol hotărâtor, acestea participând moral și financiar la dezvoltarea vieții de cuplu. Schimbările în gestionarea vieții de familie de ordin cultural și ideologic ne aduc în timpurile noastre când se vorbește din ce în ce mai mult despre căsătoriile dintre persoanele de același sex.

Fie că evocăm date istorice sau reglementări juridice, fie că ne îndreptăm atenția spre religie, literatură sau artă, uniunea conjugală este sursa de inspirație care a dăinuit în timp.

* Lector dr., Facultatea de Drept, Universitatea din Oradea, carmen.oana.mihaila@gmail.com.

¹ *Familia este considerată societatea umană la scară redusă*, în B.D. Moloman, L-C. Ureche, *Noul Cod civil. Cartea a II - a. Despre familie. Art. 258-534*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 27.

Cuvinte cheie: căsătorie, logodnă, soți, legea romană, zestre, regim matrimonial.

JOURNEY THROUGH THE PAST AND THE PRESENT. MARRIAGE AND MATRIMONIAL REGIMES

Abstract: Marriage certainly has an interesting evolution, sometimes even spectacular. This institution, related to that of the family, has played an important role in society throughout the evolution of humanity, from a means of protection, to an alliance, reaching in our times a consensual union based on love.

Society and marriage, as we will see, have a parallel development and any change in the values of human society also determines changes in the definition of the concepts of marriage and family. For example, the decrease in women's dependence played a decisive role, as it participated morally and financially in the development of married life. The changes in the management of cultural and ideological family life bring us to our times when there is more and more talk about same-sex marriages.

Whether we call forth historical data or legal regulations, or whether we turn our attention to religion, literature, or art, marital union is the source of inspiration that has endured over time.

Keywords: marriage, engagement, spouses, Roman law, dowry, matrimonial regime.

Cuprins

I.	Apariția ideii de căsătorie din punct de vedere antropologic. Căsătoria în lumea antică și în perioada medievală.....	569
II.	Căsătoria și regimurile matrimoniale în perioada modernă și contemporană	601
III.	Concluzii	603
IV.	Bibliografie	603
A.	Cărți, tratate, monografii	603
B.	Lucrări	606
C.	Surse Internet	607

I. Apariția ideii de căsătorie din punct de vedere antropologic. Căsătoria în lumea antică și în perioada medievală

Jean-Jaques Rousseau spunea: „Familia este cea mai veche dintre toate societățile și singura naturală”². „Căsătoria reprezintă baza familiei”³.

O lungă perioadă de timp în istorie, decizia de a te căsători a avut la bază mai degrabă considerente de ordin economic sau politic și nu dragostea. Astăzi, libertatea oamenilor de a decide când și cu cine să se căsătorească, de a hotărî cum să își organizeze relațiile patrimoniale reflectă sfârșitul subordonării femeii atât din punct de vedere legal, cât și economic. Deși multă lume privește astăzi cu nostalgie la căsătoriile din trecut, trebuie spus că în

² *Du contrat social*, Amsterdam, 1762.

³ D. Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, vol. VIII, Partea I, Atelierele Grafice Socec&Co., București, 1916, p. 2.

căsătoria tradițională relațiile personale dintre soți nu erau atât de valorizate precum se crede⁴.

Căsătoria este o instituție specifică doar omului. Se spune că instituția căsătoriei civile este de dată recentă⁵. Cu toate acestea, în legătură cu apariția căsătoriei există multe legende, mituri și povești, una dintre acestea conturând direcția gândirii antropologilor și sociologilor din secolele trecute, și anume legenda tribului indian Blackfoot sau Piegan.⁶ Potrivit acesteia, bărbații erau cei ce aveau nevoie de căsătorie pentru a trăi mai bine, ei fiind aleși de femei și nu invers. O altă teorie susține că ideea căsătoriei vine pe fondul nevoii femeilor care nu puteau să își asigure protecție și hrană și, pentru a stopa interacțiunile sexuale aleatorii au propus un schimb echitabil⁷.

⁴ În anii 1950, cărțile de consiliere conjugală sfătuiau femeile să se prefacă neajutorate și proaste și să-și lase soțul să fie „șeful”. La sfârșitul anilor 1970, multe state aveau legi „cap și stăpân” care le ofereau soților ultimul cuvânt cu privire la unele decizii, cum ar fi: ce ar trebui făcut cu proprietatea comună, unde ar trebui să locuiască cuplul, dacă soția ar putea avea un loc de muncă. Violul conjugal a fost văzut ca o contradicție în termeni, pentru că era datoria soției de a face sex ori de câte ori soțul ei dorea acest lucru. La fel, dependența economică a femeilor a rămas atât de mare, încât majoritatea femeilor nu puteau să iasă dintr-o căsătorie nedreaptă și nesatisfăcătoare, în S. Coontz, *The Family Revolution*, Greater Good Magazine, University of California, Berkeley, september 2007.

⁵ P. Vasilescu, *Regimuri matrimoniale. Parte generală*, ed. a II-a, revizuită, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 14.

⁶ „Bărbații și femeile din tribul Piegan, nu au trăit împreună de la început. Femeile locuiau pe dealurile Porcupine [...] Feliau carnea, iar vara culegeau fructe de pădure pentru iarna. Colibele lor era amenajate în interior [...] Bărbații, în schimb, erau sărăci, nu aveau colibe și purtau piei încă crude. Nu știau să tăbăcescă pieile și să își coasă hainele”. Bărbații au fost cei care aveau nevoie de căsătorie. Înfrigurați și flămânzi au urmărit femeile până au aflat unde locuiau și s-au adunat în număr mare pe un deal în apropiere, așteptând ca femeile să își aleagă pe rând câte un bărbat. Astfel, după ce șefa de trib a femeilor a ales un bărbat, restul au urmat exemplul acesteia, în C.C. Uhlenbeck, *A new series of Blackfoot texts from the southern Peigans Blackfoot Reservation*, Teton County, publisher J. Muller, Amsterdam, 1912, p. 167. <https://archive.org/details/cu31924097762193/page/n181/mode/2up>, accesat la data de 10.08.2020.

⁷ Teoria furnizorului ne arată că bărbații puternici își alegeau cu prioritate partenerile.

Specialiștii antropologi ne arată că femeile primitive au fost inteligente, iar în schimbul monopolului sexual dorit de bărbați, ele obțineau hrană: „*okay, you get the monopoly....and we get the meat.*”⁸ De fapt, femeile nu erau atât de neajutorate, ele procurându-și singure hrana necesară⁹.

Bărbatul, văzut ca cel care *pune pâinea pe masă*, femeia, cea care se ocupă de treburile casnice și de creșterea copiilor este teoria clasică a familiei tradiționale din anii 50.

Căsătoria s-a format, cel mai probabil în acea perioadă ca un răspuns la necesitatea formării unei structuri a vieții sociale primitive, al unui mod de împărțire a sarcinilor zilnice. Creșterea numărului de locuitori din comunitate și implicit a interacțiunilor sociale, aduce cu sine și evoluția căsătoriei.

Simbolismul religios din jurul instituției căsătoriei este deosebit de important, fiind înglobat în reglementările legale care priveau relațiile dintre soți. Căsătoria sacră¹⁰ se reflectă atât de frumos în strigătul bărbatului spre femeia transformată în jerfă vedică: „*Eu sunt Cerul, iar tu esti Pământul*”. Uniunea dintre om și divin reprezintă în anumite religii o formă de căsătorie.

În **lumea antică**, odată cu diferențierea economică, regulile căsătoriei se schimbă, cei bogați încercând să își sporească averea căutând un partener de viață cu statut similar¹¹. În această perioadă căsătoria era folosită

⁸ R. Fox, *The Red Lamp of Incest*, Ed. E.P. Dutton, New York 1980, p. 147.

⁹ Un studiu asupra unui trib din Africa, a arătat că o femeie (inclusiv cele care aveau copii) se plimba pe jos, în medie pe zi 19 kilometri adunând hrană, S. Coontz, *Marriage, a History How Love Conquered Marriage*, Ed. Penguin Books, New York, 2006, p. 37.

¹⁰ Fiecare căsătorie repetă de fapt acel *hieros gamos* primordial, unirea Cerului cu Pământul, în M. Eliade, *Sacrul și profanul*, Ed. Humanitas, București, 2005, p. 128.

¹¹ Cei din familii înstărite cereau un preț mai mare când își măritau fiicele cu oameni bogați. La rândul lor, bărbații, viitorii soți primeau banii de la tații lor, care în final dobândeau controlul averii. S-a creat astfel noțiunea de familie dominantă, un cerc în care membrii se căsătoreau

pentru a dobândi pământ sau avere sau pentru sporirea influenței economice, sociale sau chiar politice. Căsătoria a devenit astfel, așa cum se spune, un instrument important în sprijinul intereselor celor avuți care au ajuns să interzică uniunile dintre persoane din clase sociale diferite. Familiile elitiste nu țineau cont de dorințele copiilor atunci când le alegeau viitorul partener de viață¹².

În **Mesopotamia** regăsim date atât despre logodnă cât și despre căsătorie care îmbrăca forma unei ceremonii religioase. Codul lui Hammurabi (1760 î.Hr.) ne arată că actul de încheiere al căsătoriei era unul scris. Același act prevedea și divorțul, de fapt repudierea care putea fi făcută atât de bărbat cât și de femeie¹³.

În **civilizația persană** căsătoria era încheiată prin plata unei sume de bani dată de bărbat părinților fetei. Deși era sub puterea bărbatului, aceasta putea să dețină bunuri în proprietate. Interesant este că libertatea femeii persane era specifică mai ales femeilor sărace nu și celor nobile. În

între ei pentru că aveau același rang social și aceeași putere economică. Rareori se prefera o căsătorie exogamă în locul uneia endogamă. În unele grupuri, în caz de deces al soțului, soția trebuia să se sinucidă sau să se căsătorească cu o rudă a bărbatului, S. Coontz, *Marriage...* op.cit., pp. 45-46.

În alte legislații se stipula ca văduva care nu avea descendenți de sex masculin să se mărite cu fratele soțului decedat pentru a continua linia genealogică (în India sau la evreii din perioada antică). În Tora, fratele decedatului care refuza să ia de nevastă soția celui dintâi era obligat să treacă prin *ceremonia de descălțare* - halizah. Pentru detalii a se vedea F. Alvarez-Pereyre, F. Heymann, *The desire for transcendence: The Hebrew family Model and Jewish Family Practices*, în A. Burguière (editor), *A History of the Family*, Ed. Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 1996, p. 181

¹² Era considerat chiar iresponsabil să se permită tinerilor să își aleagă partenerul de viață pentru un motiv atât de egoist ca dragostea. Mai mult, cuplul nu putea să își construiască o relație bazată pe cooperare și susținere ci trebuia să se conformeze unui model conjugal rigid, bazat pe subordonarea femeii, în S. Coontz *The Family Revolution ...*

¹³ B.D. Moloman, *Căsătoria civilă și religioasă în dreptul român*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 27.

famiile nobile erau obișnuite căsătoriile între frați. Era permisă și poligamia. Un obicei pe care îl regăsim și la alte popoare antice este cel al căsătoriei văduvei cu fratele soțului decedat¹⁴.

În **Egiptul antic** găsim căsătoria aranjată în care se pare că femeia și bărbatul erau egali. Femeia era numită chiar *stăpâna casei*, având bunuri în proprietate și dreptul de a se folosi de zestre. Poziția demnă a femeii egiptene nu se întâlnește la alte civilizații antice (femeia trebuia tratată bine, așa cum cereau prescripțiile religioase)¹⁵. Nu exista o ceremonie a căsătoriei (femeia era condusă de rude până la casa viitorului soț). Dota era constituită din 2/3 bunuri aduse de bărbat, 1/3 de femeie (în bani sau în natură) și nu putea fi înstrăinată în timpul căsătoriei de niciunul dintre soți¹⁶. Regăsim totuși o formă a unui contract de căsătorie care se încheia de obicei după ce soții aveau copii. Pentru ca bunurile să rămână în familie, erau obișnuite căsătoriile între membrii aceleiași familii (veri, unchi). Divorțul nu necesita vreo formalitate, era de ajuns acordul soților (pentru motive de sterilitate, adulter, furt, limbuție).

Se vorbește și despre o formă de căsătorie *de probă* care dura 1 an, care putea fi desfăcută din vina unuia dintre soți sau pentru nepotrivire de caracter.

În **China antică** familia a avut ca scop procreția¹⁷. Și aici căsătoria era apanajul părinților (bărbatul trebuia să se căsătorească până la 20 de ani, iar femeia până la 17 ani). Logodna era necesară și consta în schimbul de

¹⁴ O. Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol 1, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1984, pp. 218-219.

¹⁵ *Idem*, p. 133.

¹⁶ *Idem*, p. 134.

¹⁷ B.D. Moloman, *op.cit.*, p. 32.

daruri, odată ce căsătoria era hotărâtă de către părinți. Divorțul amiabil era posibil, existând anumite motive: sterilitate, adulter, furt, limbuție, gelozie. Femeia nu avea niciun drept de proprietate.

În **India** era obligatorie căsătoria, cunoscându-se chiar opt tipuri de căsătorie. Aceasta era stabilită de părinții viitorilor soți, încă de la vârste fragede (12 ani pentru fete). Era permisă poligamia iar divorțul era interzis. Și în India, în situația în care soții nu aveau copii, văduva era obligată să se căsătorească cu o rudă a soțului.

În **Grecia antică**, căsătoria - γαμος - era denumită și τελος care reprezenta unirea sacră.¹⁸ Femeile se căsătoreau după ce împlineau 14 ani, fiind împărțite în *oneste și celelalte*. Cele cinstite trăiau în *oikos*¹⁹ - gospodărie patriarhală, celelalte trăiau singure. Legea ateniană a lui Dracon (sec. VII î.Hr.)²⁰ a introdus distincția dintre cele două categorii de femei. Reglementarea nu pedepsea violența sexuală comisă împotriva tuturor femeilor ci doar a celor care născute și crescute în *oikos* sau a celor care trăiau ca și concubine în casa cetățenilor atenieni²¹. Dacă era vorba despre adulter, se prezuma că femeia din *oikos* a fost sedusă sau forțată. Mai târziu, actul seducerii femeii altuia era considerat o ofensă la adresa bărbatului care deținea controlul asupra acesteia.

¹⁸ M.A. Ureche, C.N. Gheorghiu, *Însoțirea religioasă între tradiție și evoluție, legislație și educație*, Revista Altarul Reîntregirii, nr. 2/2016, Alba Iulia, p. 292.

¹⁹ Aristotel, în *Politica*, arăta că *oiki - oikos* este familia nucleară în cadrul căreia relațiile dintre soț și soție, tată și copii, stăpân și sclavi dobândesc o semnificație juridică.

²⁰ Legiuitorul atenian a trecut în scris legile cutumiare în circulație - prima codificare a dreptului atenian. El introduce judecarea cauzelor de omor, prin limitarea dreptului gentilic al talionului, cu unele excepții: bărbatul care omora amantul soției sale era scutit de pedeapsă.

²¹ E. Cantarella, *Gender, Sexuality and Law*, în *The Cambridge Companion to Ancient Greek Law*, editată de M. Gagarin, D. Cohen, Cambridge University Press, New York, 2005, p. 245.

Căsătoria era hotărâtă de părinți, fără să fie necesar consimțământul viitorilor soți. Femeia devenea prin căsătorie *filiae loco*, adică aparținea familiei soțului. Un *kyros* era capul gospodăriei, responsabil de soția sa și de aranjamentul căsătoriei fetelor din familie (odată ce acestea se căsătoreau, soțul lor devenea noul *kyros*)²².

Căsătoria era precedată de ceremonia de logodnă *eggyē* sau *engyē*.²³ Dacă nu intervenea căsătoria, *kyros* nu avea nicio responsabilitate și nici nu era pedepsit în vreun fel. Această ceremonie era o condiție necesară pentru ca femeia să obțină statutul de soție iar copiii săi să fie considerați copii legitimi. Căsătoria era însoțită de o tranzacție economică: tatăl sau fratele după moartea tatălui, oferea soțului o cantitate de bunuri mobile sau imobile ce constituiau zestrea femeii care era administrată de soț. Uniunea soților putea lua sfârșit la moartea soțului, prin repudierea soției (fără nicio justificare din partea soțului, zestrea fiind înapoiată), prin abandon conjugal (foarte rar, ca un divorț pornit de soție) sau prin decizia tatălui soției care putea să anuleze căsătoria dacă dorea să o dea de soție altui bărbat.²⁴ După ce rămânea văduvă, femeia se întorcea sub autoritatea tatălui.

²² S. Pomeroy, *Goddesses, Whores, Wives, and Slaves: Women in Classical Antiquity*, Pimlico, Londra, 1994, p. 64.

²³ Sora lui Dimostene a fost logodită de la vârsta de 5 ani. Începutul vieții conjugale era însoțit de ritualuri mai mult sau mai puțin solemne și fastuoase în funcție de statutul economic și social al soților, E. Cantarella, *Gender...* op.cit., p. 246

²⁴ Femeia se întorcea în casa tatălui său iar bărbatul trebuia să restituie zestrea. Existau acțiuni pentru asigurarea restituirii zestrei. La moartea soțului, dacă femeia alegea să rămână în casa soțului, arăta că nu mai este dispusă să se căsătorească, A. Maffi, *Family and Property Law*, în *Gender, Sexuality and Law*, în *The Cambridge Companion to Ancient Greek Law*, editată de Michael Gagarin, David Cohen, Cambridge University Press, New York, 2005, p. 255.

În **societatea romană**²⁵ familia era un stat în miniatură, cu propriile legi, propriul cult, propria justiție interioară²⁶. Bărbații erau cei care aveau drepturi depline, participând la viața politică. În perioada Republicii, dar și mai târziu, autoritatea tatălui era absolută²⁷. Femeia căsătorită era denumită în vechiul drept roman *mater familias*, apoi *matrona* sau *uxor*.

În lumea antică romană *iustum matrimonium* cunoștea două forme: *cum manu* și *sine manu*.

Până în perioada Republicii căsătoria *cum manu* a constituit în principiu regula (soția ieșea de sub *potestas* a tatălui și intra sub puterea soțului sau a tatălui acestuia - *capitis deminutio minima*). Erau cunoscute trei forme de căsătorie: *confarreatio*, *usus* și *coemptio*, ceremonia de căsătorie (*cum manu*) fiind diferită în funcție de clasa socială. Cea a *patricienilor* era numită *confarreatio*²⁸ (forma arhaică a căsătoriei *cum manu*), iar cea a plebei se numea *usus*. *Coemptio*²⁹ reprezenta o altă formă a căsătoriei *cum manu*. La

²⁵ „Dreptul european continental reprezintă doar un avatar al evoluției istorice a dreptului roman”, în C. Nicolescu, *Regimurile matrimoniale convenționale în sistemul noului cod civil român*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 27.

Juristul Ulpian definea familia ca un grup de persoane supuse autorității conducătorului familiei *natura aut iure* (în virtutea naturii și a legii). Persoanele sub autoritatea unui pater familias ”prin natură” erau copiii lui (de sex masculin și feminin) și descendenții copiilor lui de sex masculin, iar persoanele supuse „prin lege” erau soția sa, soțiile descendenților lui de sex masculin și sclavii săi, în E. Cantarella, *Women and Patriarchy in Roman Law*, în *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, capitolul 32, Oxford University Press, New York, 2006, p. 419.

²⁶ R. Gidro, A. Gidro, *Roma antică. O istorie pentru toți*, Ed. Neverland, București, 2018, p. 49.

²⁷ O. Drimba, op.cit., vol 1, p. 735.

²⁸ Mirii împărțeau o bucată de pâine de grâu ca simbol al începerii vieții împreună, după care se aducea sacrificiu lui Jupiter, în prezența unui Flamen Dialis (un preot cu un grad ridicat) și a zece martori, în E. Cantarella, *Women ...op.cit.*, p. 421.

²⁹ Aceasta își are originea într-un formă vânzare-cumpărare (*mancipatio*) care se realiza în prezența unui martor - cumpănit (libripens), prin aruncarea de către soț a unui ban pe

sfârșitul Republicii această formă a căsătoriei nu a mai fost practică. *Usus*³⁰ era o căsătorie care presupunea conviețuirea celor doi sub același acoperiș timp de un an. După această perioadă, căsătoria devenea legală, iar femeia intra în posesia bărbatului.

Căsătoria *cum manu* cade treptat în desuetudine după războaiele punico³¹. La începuturi, în căsătoria *cum manu* nu se poate vorbi de vreun regim dotal sau de comunitate. Până în secolul V î.Hr. a fost interzisă căsătoria între patricieni și plebei.

Căsătoria *sine-manu* a fost numită căsătorie liberă, fiind reglementată de Legea celor XII table (*Lex duodecim tabularum*, 449 î.Hr.). O regăsim și la sfârșitul Republicii dar și în perioada Imperiului. Femeia rămânea sub puterea părintească (*patria potestas*), dar, chiar dacă tatăl avea drepturi destul de mari asupra femeii căsătorite, instituția căsătoriei era într-o anumită măsură protejată (dacă tatăl încerca destrămarea căsătoriei fără motiv, acest lucru era contrar ordinii publice). Pentru căsătoria *sine manu* nu era necesară nicio formalitate, importante fiind intenția de a întemeia o familie și conviețuirea soților³². Ulpian vorbește despre *maritalis affectio*

cântarul ținut de acesta, A.M. Marienescu, *Cultul păgân și creștin. Sărbătorile și datinile romane vechi*, Editura Saeculum I.O., București, 2008, p. 295.

Chiar dacă se spune că prețul miresei era simbolic, nu este exclus ca la începuturi să fi fost chiar o formă a contractului de vânzare (Gaius scrie în sec. al II - lea că bărbatul „cumpără” femeia). La fel cum dreptul de proprietate asupra bunurilor mobile sau imobile putea fi obținut prin *usucapio*, așa și soția, ca urmare a *usus*, după 1 an de conviețuire, atunci când *coemptio* nu era îndeplinit, intra în familia soțului care dobânda *manus* asupra ei (inclusiv dreptul de a o ucide pentru adulter sau pentru că bea prea mult vin), în Dionysius of Halicarnassus, *The Roman Antiquities*.

³⁰A. Butnaru, *Instituția căsătoriei în societatea romană*, <https://www.historia.ro/>, accesat la data de 12.08.2020.

³¹M.D. Bob, *Manual elementar de drept privat roman*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 107.

³²C. Nicolescu, *Regimurile ... op.cit.*, p. 32.

(afecțiune maritală). Presupunem că nu este vorba despre căsătoria din dragoste ci despre consimțământul soților la căsătorie³³.

Distincția dintre cele două forme de căsătorie amintite este dată de modalitățile diferite de raportare la *pater familias*. *Pater familias*, care la început era denumit *mancipium*³⁴ îngloba toate prerogativele pe care capul familiei le avea asupra membrilor casei sale. Acesta era șeful, tatăl sau alt bărbat din familie.

De asemenea, este necesară a fi făcută diferențierea dintre *sui iuris* și *alieni iuris*. Astfel, persoanele *sui iuris* erau independente, nu se aflau sub puterea cuiva, în timp ce *alieni iuris* erau supuse autorității unui bărbat.

La fel ca și grecii, și romanii aveau un ritual al logodnei, numită *sponsalia* (promisiune). Tatăl fetei, avea în virtutea *pater familias*, dreptul de a alege viitorul soț³⁵. Teoretic, fata putea refuza să încheie logodna, dar practic nu se întâmpla așa. I se permitea acest lucru doar dacă viitorul soț era nepotrivit³⁶. Logodna putea fi înfăptuită și dacă părțile nu erau prezente, cu

³³ În sec. III, Modestinus definea căsătoria ca fiind „unirea dintre un bărbat și o femeie într-o legătură pentru întreaga viață, o împărtășire a dreptului divin și uman”- „*Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini et humani iuris communication*”. În realitate, căsătoria romană nu era nici pe departe o căsătorie bazată de sentimente.

³⁴ Puterea *pater familias* - *patria potestas* asupra copiilor, *manus* peste soții și *dominica potestas* asupra sclavilor.

³⁵ Ritualul logodnei avea loc atunci când fata era în jurul vârstei de 8-10 ani. Ea devenea *sponsa* pentru viitorul soț, datorând fidelitate până la finalul căsătoriei. Acordul pentru logodnă putea fi dat verbal sau în scris (pe tăblițe pe care era înscrisă dota).

³⁶ Ceremonia logodnei era însoțită de oferirea unui ban drept arvună (*arrha*), iar apoi a unui inel (*anulus pronubus*) viitoarei mirese din partea logodnicului, în C.I. Damian, *Instituția familiei în Roma antică*, Ed. Astra Museum, Sibiu, 2019, p. 69.

„Viitoarea soție putea să se împotrivească dorinței tatălui său doar dacă acesta îi alegea un logodnic nepotrivit din punct de vedere moral” („*Tunc autem solum dissentiendi a patre licentia filiae conceditur, si indignum moribus vel turpem sponsum ei pater eligat*”) - 23.1.12 Ulpianus libro singulari de sponsalibus, Domini Nostri Sacratissimi Principis. Iustiniani. Iuris

condiția ca viitorii soți să cunoască acest fapt³⁷. Contractul încheiat între părinții celor doi prevedea despăgubiri dacă unul dintre soți rupea logodna.

Nu era reglementată formalitatea de încheiere a căsătoriei și nici nu exista recomandarea să se realizeze o ceremonie de oficiere a căsătoriei. În scrierile vremurilor regăsim chiar faptul că prezența bărbatului la încheierea căsătoriei nu era necesară. Cu toate acestea, existau numeroase ritualuri și ceremonii tradiționale, de exemplu împreunarea mâinilor mirilor³⁸. În privința vârstei, se arată că vârsta minimă pentru căsătorie era de 14 ani pentru băieți și de 12 ani pentru fete³⁹. Legea căsătoriei și dreptul de a te căsători legal - *ius conubii* - prevedea printre condiții interzicerea căsătoriei între rude (în linie directă și în linie colaterală până la gradul IV), între afini (de exemplu cumnații nu se puteau căsători), interzicerea bigamiei sau a căsătoriei văduvelor înainte de 1 an de la decesul soțului. Conducătorii provinciilor nu se puteau căsători cu localnice, iar tutorii nu se puteau căsători cu pupila pe care o aveau în grijă⁴⁰.

Consimțământul cerut nu era, așa cum ne-am imagina, al soților, deși legea îl prevedea, ci al părinților sau a lui pater familias. *Ius conubii* era specifică doar

Enucleati Ex Omni Vetere Iure Collecti Digestorum Seu Pandectarum, <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/d-23.htm#1>, accesat la data de 12.08.2020

³⁷ Acordul este suficient pentru constituirea unei logodne. Este stabilit că o persoană care este absentă poate fi logodită cu o persoană absentă, fiind ceva ce se întâmplă în mod obișnuit, cu condiția ca părțile absente să știe că logodna are loc, sau să își dea acordul după aceea. („*Sufficit nudus consensus ad constituenda sponsalia. Denique constat et absentem desponderi posse, et hoc cottidie fieri [...] haec ita, si scientibus his qui absint sponsalia fiant aut si postea ratum habuerint.*”) - Ulpianus libro 35 ad Sabinum și 23.1.5 Pomponius libro 16 ad Sabinum.

³⁸ O. Drimba, op.cit., vol 1, p. 736.

³⁹ Legea lui Augustus nu a fost respectată întotdeauna, fiind mult mai importantă realizarea alianțelor.

⁴⁰ J. Crook, op.cit., p. 99.

cetățenilor romani, latinii sau pregrinii neavând același drepturi (mai târziu, în timp, aceștia vor dobândi mai multe drepturi). Sclavii nu își permiteau dreptul la relații sentimentale sau acela de a-și construi o familie⁴¹.

Dota - *dos*⁴², consta în bunurile pe care de obicei tatăl miresei le oferea sau promitea să le ofere mirelui pentru bunul mers al căsătoriei și era întâlnită în special la clasele superioare. Dota intra în proprietatea noului șef de familie care, la început, exercita prerogative nelimitate în privința acestor bunuri (folosirea lor trebuia făcută în vederea satisfacerii necesităților traiului în comun)⁴³.

Monogamia era specifică dreptului roman⁴⁴, însă, așa cum apreciază doctrina de specialitate, erau acceptate relațiile sexuale în afara căsătoriei, concubinajul sau relațiile homosexuale⁴⁵.

⁴¹ Relația dintre sclavi era numită *contubernium*.

⁴² *Pacta dotalia* reprezenta contractul de zestre în care se specificau chiar clauze referitoare la destinația dotei în cazul disoluției căsătoriei sau decesului.

Abia din sec. II î.Hr. putem să vorbim despre dotă, iar despre un regim dotal după ce căsătoriile *cum manu* cad în desuetudine, în M. Floare, *Repere istorice privind situația juridică a femeii în dreptul privat european*, Revista de Dreptul Familiei, nr. 1-2/2019, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 89.

⁴³ Vl. Hanga, *Drept privat roman*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1977, pp. 198-199.

⁴⁴ Gaius în *Instituțiile*, arăta că „un bărbat nu poate avea două soții și nici o femeie doi soți”, Gaius, *Gai Institutiones or Institutes of Roman Law*, în C.I. Damian, op.cit., p. 56.

Monogamia este de inspirație romană (era interzisă prin lege). În 393 d.Hr., poligamia este interzisă și evreilor de pe teritoriul roman.

⁴⁵ B.D. Moloman, L-C. Ureche, *Noul Cod civil ... op cit.*, p. 34.

Dacă bărbatul și femeia nu încheiau un *conubium*⁴⁶, se considera că trăiesc în *concubinatus*⁴⁷ sau *contubernium*⁴⁸. Foarte interesant este însă dreptul bărbatului căsătorit de a avea o concubină, fără a se considera vinovat de adulter (relația extraconjugală trebuia însă să se bucure de stabilitate). Mai mult, se arată că din acea perioadă s-au păstrat contracte matrimoniale prin care bărbatul se angaja la căsătorie să nu aibă concubină⁴⁹. Bărbații care erau totuși considerați vinovați de adulter nu erau pedeșiți, în schimb femeile în aceleași situații erau pasibile de pedeapsă.

În privința desfacerii căsătoriei putem spune că atât bărbatul, cât și femeia din căsătoria *sine manu* și mai târziu și cea din căsătoria *cum manu* puteau divorța (*diffarreatio* în căsătoria *cum manu* - *confarreatio*, iar în căsătoria *sine-manu*, pentru că femeia nu era sub autoritatea soțului, nu existau formalități)⁵⁰. La începuturi doar bărbatul putea divorța pentru infidelitatea soției, beție sau sterilitate, ulterior a devenit ceva obișnuit, iar decăderea morală de la sfârșitul Republicii și începutul Imperiului a dus la un număr mare de divorțuri⁵¹. În timpul lui Octavian Augustus s-a limitat dreptul

⁴⁶ În cazul *conubium*, copiii aveau statutul tatălui, iar copiii nelegitimi preluau statutul mamei din momentul nașterii.

⁴⁷ C.I. Damian, op.cit., p. 65.

Ulpian, în *Digesta*, spunea: „Nu contează dacă cineva lasă moștenire unei soții sau unei concubine lucrurile pe care le-a adus și le-a dobândit pentru ea. Singura diferență constă în statut.”.

⁴⁸ Relațiile dintre bărbat și sclavă, sub același acoperiș.

⁴⁹ J. Crook, *Law and Life in Rome*, Cornell University Press, Ithaca, 1967, p. 102.

⁵⁰ Mai târziu, apar mai multe cauze de divorț: cum ar fi: boala, bătrânețea, preoția, adulterul. Divorțul fără motiv - în cazul repudierii soției - atrăgea soțului o sancțiune pecuniară de minim ¼ din patrimoniu, dar nu mai mult de 100 livre de aur, în V.M. Ciucă, *Lecții de drept roman, vol. I*, Ed. Polirom, Iasi, 1998, citat de Ș. Gheorghieș, *Căsătoria în dreptul roman*, pe <https://wolterskluwer.ro/casatoria-in-dreptul-roman/>, accesat la data de 15.08.2020.

⁵¹ Nu se impuneau formalități pentru desfaceria căsătoriei. Se pare că era folosită o formulă ceremonială: *tuasrestibi habeto*, (ia-ți lucrurile). În privința căsătoriei *confarreatio* se realiza o

la divorț și s-a introdus o procedură complicată, fiind necesară prezența a șapte cetățeni romani adulți pentru ca acesta să fie ratificat. Astfel, împărații romani creștini nu interzic divorțul ci măresc sancțiunile pentru soțul vinovat (pierderea dotei sau un sfert din bunuri în favoarea soțului nevinovat de disoluția căsătoriei). Dacă era vorba despre un divorț fără motiv, pedeapsa dată de către cenzori era o muștrare (*nota censoria*). Iustinian este cel care va introduce divorțul în formele sale cunoscute: prin consens, datorită unui motiv justificat, din vina unuia dintre soți și cel nejustificat. Întâlnim și instituția repudierii. La început doar bărbatul avea acest drept, apoi și femeia.

În caz de deces, în căsătoria *cum manu*, femeia nu avea drept de moștenire a averii soțului decedat, în schimb, bărbatul beneficia de proprietatea asupra bunurilor dotale⁵². Soțul care se recăsătorea, nu mai avea proprietatea deplină a bunurilor pe care le dobândise ca urmare a primei căsătorii (*lucra nuptialia*), ci doar un drept de uzufruct dacă trăiau copii din prima căsătorie (era o măsură de protejare a intereselor copiilor în fața

anumită ceremonie considerată inversă față de ceremonia de căsătorie (*diffarreatio*), adică respingerea pâinii sacre în prezența unui preot și rostirea de către cei doi soți a unor blesteme în loc de rugăciuni, iar căsătoria *coemptio* era desfăcută prin *remancipatio*, adică în vinderea simbolică a soției către tată sau un alt bărbat din familia ei, în J.A. Couch, *Woman in Early Roman Law*, *Harvard Law Review*, vol. 8, nr. 1, 1894, pp. 46-47. <https://www.jstor.org/stable/1322384?seq=1 - metadata info tab contents>, accesat la data de 14.08.2020.

Femeile bogate își repudiau destul de des soții pentru că știau că este o modalitate de a păstra zestrea.

Exista o diferență juridică între divorț și repudiere. Astfel, divorțul viza cuplurile căsătorite, iar repudierea se referea la desfacerea unilaterală a logodnei, în F. Mihuț (Bohîlțea), *Condiția feminină la Roma în secolul I a.Chr.*, Ed. Universității din București, București, 2010, pp. 96-97, citată de C.I. Damian, op.cit., p. 190.

⁵² A.E. Ciornea, *O viziune globală asupra situației patrimoniale a soțului supraviețuitor în dreptul roman*, *Revista SUBB Iurisprudentia* nr. 1/2019, p. 44.

părintelui vitreg, părinte față de care lumea antică era suspicioasă).⁵³ Potrivit dreptului pretorian, după decesul soțului soția putea încheia o căsătorie *conventio in manum*. Aceasta avea nevoie de încuviințarea unui tutore care era rudă cu soțul decedat⁵⁴. În ceea ce privește decesul soțului dintr-o căsătorie *sine manu*, dat fiind faptul că nu se rupeau legăturile cu familia de origine, femeia fiind tot sub puterea tatălui, drepturile succesoriale nu erau afectate. Căsătoria putea înceta și dacă unul dintre soți devenea sclav sau își pierdea cetățenia.

La sfârșitul Republicii se constată o scădere a puterii lui *pater familias* asupra familiei⁵⁵ și de ce nu, chiar o creștere a rolului femeii în familie. Războiul punic ce a durat 16 ani (cel de-al doilea) a făcut ca femeia să devină *sui iuris* și chiar dacă avea tutore, puterile acestuia din urmă nu mai erau la fel de mari⁵⁶. Statutul femeii nu rămâne neschimbat de-a lungul vremurilor, de la nașterea Romei până la oficializarea creștinismului. În perioada de la începuturile Imperiului se arată totuși că instituția căsătoriei nu era chiar atât de sterilă, fiind asociată cu respectul reciproc, afecțiunea și loialitatea⁵⁷.

Regimul matrimonial specific unei căsătorii *cum manu* era probabil o comunitate universală, având în vedere că toate bunurile

⁵³ J. Bryce, *Studies in History and Jurisprudence*, vol. II, Oxford University Press, New York, 1901, p. 806, citat de M. Floare, *Originile istorice ale regimurilor matrimoniale*, SUBB *Jurisprudentia*, nr. 1/2015, p. 24.

⁵⁴ Acest acord nu era dat ușor pentru că femeia rupea astfel legăturile cu familia decedatului, iar patrimoniul trecea în proprietatea altor persoane, P. Gide, *Étude sur la condition privée de la femme dans le droit ancien et moderne et en particulier sur le Sénatus-consulte Velléien*, Ed. Durand et Pédone-Lauriel, Paris, 1867, p. 126.

⁵⁵ Vl. Hanga, op.cit., p. 231.

⁵⁶ Soțiile au rămas acasă să administreze patrimoniul familiei cât timp bărbații erau la război, ceea ce le-a modificat statutul, în E. Cantarella, *Women ...* op.cit., p. 426.

⁵⁷ Pentru detalii despre relațiile animate de sentimente și dragoste, a se vedea C.I. Damian, op.cit., pp. 98-99.

aparțineau bărbatului⁵⁸. Averele soției *sui iuris* treceau în patrimoniul lui *pater familias* (aceasta era stăpâna averii sale dar avea nevoie de un tutore dacă dorea să încheie diferite acte cu caracter patrimonial). Dacă soția era *alieni iuris*, adică sub puterea unui șef de familie, acesta trebuia să îi dăruiască anumite bunuri mobile și imobile pentru a susține sarcinile căsătoriei - care reprezenta dota (dos)⁵⁹. Dota avea și scopul de a suplini pierderea dreptului succesoral în familia sa de origine. Femeia nu avea bunuri proprii. Aceasta avea anumite drepturi succesoriale, însă nu își redobânda dota ci erau drepturi succesoriale propriu-zise asupra patrimoniului soțului defunct, patrimoniu în care fuseseră absorbite și bunurile aduse de soție (un drept similar cu cel al copiilor)⁶⁰.

În căsătoria *sine manu*, regimul matrimonial ar fi fost unul de separație - un regim dotal. Bunurile femeii rămâneau sub controlul părintelui, iar după decesul soțului său, devenea *sui iuris* (independentă). Soția nu îl moștenește însă pe soț. Soțul putea să dispună de dotă, dar nu deținea controlul acesteia. Dacă femeia este *alieni iuris*, bunurile dobândite în timpul căsătoriei, aparțineau tatălui acesteia. Mai târziu, s-a recunoscut o acțiune de restituire a dotei *rei uxoriae* promovată de exemplu în caz de divorț (în timpul lui Iustinian restituirea dotei de către bărbat a devenit obligatorie). Putem aminti schimbările petrecute în ceea ce privește bunurile soților: dreptul de a culege fructele dotei aparținea bărbatului, posibilitatea bărbatului de a înstrăina dota, inalienabilitatea dotei, înstrăinarea unor bunuri de către bărbat doar cu acordul femeii, instituirea ipotecii dotale, rămânerea bunurilor parafernale în administrarea femeii.

⁵⁸ P. Vasilescu, op.cit., p. 123.

⁵⁹ Vl. Hanga, op.cit., p. 198.

⁶⁰ M. Floare, op.cit., p. 23.

Donatio propter nuptias, o donație făcută de soț, în vederea căsătoriei, apare în epoca postclasică. Aceasta rămânea în proprietatea și sub controlul bărbatului⁶¹.

Treptat, soția devine proprietara dotei, având la îndemână un drept de ipotecă, un privilegiu și o acțiune în revendicare. Soțul nu mai este stăpânul dotei ci un administrator al bunurilor dotale.

În **perioada Evului Mediu**, sec. IV-XV, este importantă moștenirea greco-romană, dar și influența civilizației celților, a popoarelor germanice sau a lumii bizantine. Familia nu avea încă o reprezentare bazată pe sentimente sau afecțiune. Căsătoria a rămas sub auspiciile ideilor social-politice din perioada antică. Avantajele economice și politice, dorința de a forma alianțe pentru dobândirea puterii au stat la baza încheierii căsătoriilor în clasele dominante. O schimbare majoră însă este reprezentată de rolul pe care Biserica îl va avea în privința acestei instituții. În același timp, aristocrația romană și cea germanică vor fuziona prin schimburile culturale.

În ceea ce privește **dreptul matrimonial al celților** trebuie subliniat că statutul femeii este destul de diferit. Aceasta putea să își aleagă soțul care aducea o parte din dotă. Era însă acceptată poligamia. Căsătoria nu era formală și nici religioasă. În partea irlandeză bărbatul plătea tatălui femeii o sumă de bani pentru soție. În Țara Galilor se plătea și prețul fecioriei pe care îl întâlnim și la romani sau în dreptul germanic⁶². Se practica atât căsătoria, cât și alte forme de coabitare (de exemplu, când partenerii nu aveau acordul părinților pentru căsătorie). După căsătorie femeia păstra zestrea sa și putea

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² O. Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 2, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1987, p. 37.

să dispună de aceasta. Divorțul se realiza prin simplul consimțământ al părților.

În **dreptul bizantin** căsătoria era stabilită de către părinți și îmbrăca o formă contractuală dar și religioasă. Se putea încheia dacă bărbatul împlinea 14 ani iar femeia 12. Era precedată de o logodnă care putea fi făcută chiar când copilul avea 7 ani⁶³. Logodna va fi încheiată mai târziu cu binecuvântarea preotului. Legea permitea divorțul pentru anumite motive, printre care sterilitate, impotență, ură reciprocă, injurii grave, adulter, alienare mintală. Intervenția bisericii după sec. VI reduce numărul divorțurilor. Este interzisă poligamia și relațiile în afara căsătoriei.

Scindarea Imperiului Roman⁶⁴ a făcut ca în partea vestică, unde domina instabilitatea socială și economică, clasele sociale să fie fragmentate, iar din dorința conducătorilor germanici de a a-și consolida poziția, căsătoria a devenit un instrument în scopul de a încheia tratate de pace, de a forma alianțe cu proprietarii romani de teritorii pe care aceștia și le doreau⁶⁵.

În partea Imperiului de Răsărit era reglementată *arrha sponsalicia*, un adevărat contract legal, căsătoria fiind împărțită în logodnă (gr. *σαυμνήστρα* - logodnă) și căsătoria propriu-zisă (gr. *στεφάνωμα* - încoronare)⁶⁶. Logodna este oficiată în timpul lui Iustinian odată cu

⁶³ *Idem*, p. 180.

⁶⁴ Capitala Imperiului s-a mutat la Constantinopole în anul 330 d.Hr., iar dinastiile vorbitoare de limbă greacă au preluat controlul asupra teritoriilor care vor deveni centrul Imperiului Bizantin. Aici, împărații aveau putere și influența extinsă, de aceea nu era nevoie ca aceștia să își aleagă soția în funcție de familia din care aceasta făcea parte. Soțiile erau alese după un criteriu estetic, pentru împărat fiind organizate evenimente în care erau aduse fete din Imperiu. Împăratul avea puterea de a opri orice căsătorie pe care o considera un pericol la adresa suveranității lui.

⁶⁵ S. Coontz, *Marriage ... op.cit.*, p. 89.

⁶⁶ M.A. Ureche, C.N. Gheorghiu, *op.cit.*, p. 295.

ceremonia de căsătorie (în Novele). În contract se trecea și *dotalicia instrumentum*.

Pe teritoriul fostului Imperiu de Apus, biserica începe să își impună viziunea asupra căsătoriei și se interzic de exemplu tradițiile de a lua de soție pe văduva fratelui sau căsătoria între verii primari. În timpul Papei Grigore al II - lea (sec. VII) este scoasă în afara legii și căsătoria dintre nași și fini. Consolidarea puterii Bisericii face ca aceasta să decidă soarta cuplurilor care erau considerate a avea o relație incestuoasă. Biserica acorda chiar titluri de excepție pentru căsătoriile acestea în cazul în care existau implicații economice și politice.

Împăratul Leon al VI - lea (sec. IX) stabilește validitatea unei căsătorii doar în condițiile în care soții primesc binecuvântarea preotului (Novela 89)⁶⁷, iar în sec. X printre deciziile bisericii regăsim interzicerea celei de-a patra căsătorii⁶⁸.

Reforma gregoriană aduce cu sine și îngreunarea posibilității de a divorța. Această separare judiciară era posibilă doar din cauză de adulter, erezie sau violență. După separare, foștii soți nu se mai puteau căsători (prin excepție se puteau recăsători pentru incapacitatea soțului de a lăsa descendenți, dacă se dovedea legătura de rudenie dintre soți, sau dacă se făcea dovada că unul dintre soți și-a exprimat anterior consimțământul pentru încheierea altei căsătorii)⁶⁹.

⁶⁷ *Idem*, p. 297.

⁶⁸ Se instituie pedeapsa pentru adulter: tăierea nasului. Soția adulterină era trimisă la mănăstire și bărbatul îi lua zestrea.

⁶⁹ S. Coontz, op.cit., 2006, p. 108.

În perioada Papei Alexandru al III - lea, sec. XII, căsătoria se încheia cu acordul părților, de aceea a sporit numărul căsătoriilor „secrete” (nu era necesară prezența martorilor și nu era impus locul desfășurării ceremoniei).

În 1215, la al patrulea Conciliu de la Lateran s-au interzis căsătoriile clandestine și s-a impus zestrea, ceea ce a readus controlul familiei în ceea ce privește căsătoria. Astfel, instituția logodnei și-a făcut din nou apariția, fiind un prilej de adevărate negocieri între familiile viitorilor soți⁷⁰.

În **dreptul germanic** la început, căsătoria avea la bază un contract în cadrul căruia bărbatul plătea prețul pentru mireasă tatălui acesteia. Și femeia trebuia să îi facă daruri (de obicei arme). Regimul matrimonial pare unul de separație pentru că bunurile soților, deși erau administrate împreună, proprietățile erau considerate distincte (iar la desfacerea căsătoriei familiile soților preluau bunurile fiecăruia).

În perioada Evului Mediu timpuriu instituția căsătoriei semăna cu cea *cum manu*. Era precedată de o logodnă. Vârsta de căsătorie era pentru bărbat 14 ani, iar pentru femeie 12. Femeia era cumpărată de bărbat de la părinții acesteia printr-o *dos ex marito*, o formă de dotă (podoabe, veșminte, vase - sec. VII). Și femeia aducea zestre - *scherpa* dar și o parte din moștenirea pe care o primea de la părinți - *fardefio*. Bunurile femeii aparțineau bărbatului, aceasta neavând nici un drept asupra lor. Regăsim și aici bunurile oferite de către bărbat - *douaire* în dreptul franc (care revenea femeii la decesul bărbatului) și *morgangabe* (darul dimineții, răsplata pentru castitatea femeii) în dreptul germanic.

În mediul aristocratic instituția căsătoriei era o modalitate de a realiza alianțe. Exista interdicția de a se căsători între ei pentru creștini și necreștini,

⁷⁰ Cu prilejul logodnei se stabilea cadoul mirelui, zestrea, dar și ce se va întâmpla cu aceasta în caz de deces al unuia dintre soți sau. Era de fapt o formă a contractului matrimonial.

între cei din clase sociale diferite sau dintre liberi și sclavi⁷¹. În unele zone, bărbaților săraci care lucrau pentru stăpâni li se impunea chiar când și cu cine să se căsătorească⁷².

Începe să apară ideea de comunitate matrimonială (sec. X-XIV). Acest regim se presupune că ar avea origini germanice⁷³. În dreptul franc regimul comunitar este specific clasei de jos, nobilii adoptând regimul dotal - *douaire* - până în sec. XV. Comunitatea presupunea ca bunurile dobândite de către bărbat să fie comune, cu posibilitatea bărbatului de a dispune de acestea fără acordul femeii. Femeia nu avea drepturi efective asupra comunității de bunuri. Ea dobânda însă jumătate din bunuri la încetarea regimului matrimonial.

Exista o destul de mare libertate în ceea ce privește încheierea contractelor matrimoniale, mai ales în rândul nobilimii⁷⁴.

În sec. XI femeia din clasa nobiliară putea dispune liber de bunurile sale și putea avea proprietăți. Însă, din sec. XVI poziția femeii în societate și familie devine degradantă, aceasta fiind considerată „incapabilă”,⁷⁵ iar bărbatul la fel de puternic, așa cum era în vremurile trecute.

Din sec. X căsătoria nu mai este doar un act civil ci și unul religios, fiind necesară binecuvântarea preotului⁷⁶. Notabil în această perioadă este introducerea acordului viitorilor soți la căsătorie (în sec. XII nu mai este

⁷¹ O. Drimba, op.cit. vol. 2, p. 584.

⁷² În zona germanică, în 1344, un stăpân a dat ordin ca toți lucrătorii lui, bărbații peste 18 ani și femeile peste 14 ani, să se căsătorească cu o persoană pe care să o alege el, în caz contrar să plătească o amendă.

⁷³ P. Vasilescu, op.cit., p. 128.

⁷⁴ M. Floare, op.cit., p. 28.

⁷⁵ Este vorba despre o incapacitate absolută de exercițiu.

⁷⁶ O. Drimba, op.cit., vol. 2, p. 603.

necesar acordul părinților - călugărul Gratian, prin *Decretum Gratiani* (1140) introduce consimțământul soților la căsătorie, care înlocuiește înțelegerea părinților).

Divorțul devine aproape imposibil, fiind regăsit doar în cazul în care soții dovedeau o legătură de rudenie.

În **dreptul franc** căsătoria era decisă de părinți, care îi promiteau pe copii de la vârste fragede (9-10 ani). Erau cunoscute regimul dotal (partea de sud) și regimul comunitar (nord).

Regimul dotal era caracterizat de existența dotei care era administrată de bărbat, dar și de prezența unor bunuri care aparțineau femeii (parafernale). Autoritatea tatălui, denumită *mundium*, apare și în dreptul franc⁷⁷. Nobilii dăruiau fiicelor lor cu titlu de dotă, *fiefuri* și *alodii* (sec. XI - XII). Soțul dăruia la rândul său viitoarei sale soții, *dotalitium* sau *sponsalium* (orașe, castele sau fiefuri) în beneficiul ei sau al copiilor care urmau să se nască din căsătorie⁷⁸.

Regimul comunitar presupunea existența unei mase de bunuri comune în care intrau de obicei imobilele cumpărate în timpul căsătoriei. Nu exista un drept real al femeii asupra comunității de bunuri, dreptul acesteia manifestându-se doar la disoluția căsătoriei⁷⁹.

Regimurile de separație din dreptul francez puteau fi adoptate prin contract matrimonial, dar erau foarte rare. Soția putea solicita *douaire* de la soț, chiar dacă acesta trăia încă, dacă soțul administra defectuos bunurile comune. Se arată chiar că ar fi existat separări amiabile de bunuri, cu

⁷⁷ C. Nicolescu, *Regimurile...* op.cit., p. 41.

Chiar și în sec. XVIII, în Franța, tatăl putea cere anularea căsătoriei încheiată fără acordul său.

⁷⁸ M. Floare, op.cit., p. 29.

⁷⁹ C. Nicolescu, *Regimurile...* op.cit., p. 45.

aprobarea Parlamentului din Paris (sec. XIV) sau contracte matrimoniale care prevedeau că femeia primea doar bunurile pe care le-a adus în căsătorie și nimic mai mult⁸⁰.

Regăsim în dreptul francez și un regim fără comunitate, prezent în anumite regiuni. Astfel, la constituirea dotei se specifica faptul că nu există comunitate de bunuri. Soția nu își putea administra bunurile proprii fără acordul soțului.

Sec. XV păstrează căsătoria stabilită exclusiv de familiile viitorilor soți.⁸¹ Femeia rămâne sub autoritatea soțului. Consimțământul părinților, care era obligatoriu, era dat în fața notarului. În Florența exista obligația comunicării dotei către fisc pentru ca acesta să rețină o taxă ca în cazul actelor notariale. Actul civil trebuia dublat de ceremonia religioasă. În contractele matrimoniale din Veneția se prevedea posibilitatea soțului de a avea concubine și consimțământul soției de acceptare a concubinelor. Bigamia era de altfel prezentă în epocă.

În perioada Renașterii în unele regiuni femeile puteau moșteni proprietăți, își păstrau dreptul asupra zestrei deși aceasta era în administrarea bărbatului (la decesul soțului redobândeau zestrea). Divorțul era posibil doar pentru motive clar stabilite cum ar fi rudenie, impotență, adulter. Devenise însă o practică frecventă abandonarea soțiilor.⁸² Epoca Renașterii este cea în care căsătoria se încheie prin intermediari, nediind un act consensual al

⁸⁰ *Idem*, p. 31.

⁸¹ În anul 1480 se consemnează actul de căsătorie între ducele Milanului, de 24 de ani și o fată de 5 ani, în O. Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 4, Ed. Științifică, București, 1995, p. 411.

⁸² *Idem*, p. 416.

soților ci al părinților acestora (care își exprimau consimțământul în fața unui notar).

Astfel, în **perioada premodernismului** căsătoria și familia demonstau asumarea responsabilității de către tineri, fiind un factor important de stabilitate și coeziune socială. Căsătoria devine un contract⁸³ (contractul era încheiat între părinții viitorilor soți, urmat de schimbul de promisiuni de logodnă în prezența martorilor, apoi de strigarea în biserică și binecuvântarea bisericii, încheindu-se cu consumarea relației).

În sec. XVI, căsătoriile erau de obicei aranjate ca urmare a unor acorduri economice sau alianțe politice. Autoritatea tatălui continua să domine. Faptul că tinerii au început să lucreze pentru bani a făcut ca aceștia să nu mai depindă de părinți, controlul acestora din urmă fiind mult mai mic.

Din 1563, după Conciliul Trindentin, s-a decis, pentru validitatea căsătoriei ca aceasta să se încheie în fața unui preot, în prezența a doi martori. Se înlătură condiția de consimțământ din partea părinților, ceea ce aduce sfârșitul luptei care data din sec. al XII-lea. De asemenea, în cazul divorțului, partea nevinovată nu avea drept de recăsătorire cât timp trăia cealaltă parte, chiar dacă acea persoană comisese adulter⁸⁴.

Sec. XVI-XVII aduc în Franța contractele de căsătorie, care vor fi consacrate în legislația de mai târziu. Codul civil napoleonean de la 1804 consacră un regim matrimonial de comunitate și achiziții. Achizițiile din timpul căsătoriei fac parte din comunitatea de bunuri și se împart în mod egal între soți, dacă nu există convenții contrare. Soția putea să renunțe la

⁸³ L. Stone, *The family, sex and marriage in England 1500-1800*, Oxford University Press, London, 1979, p. 31.

⁸⁴ J.W. O'Malley, *Trent, Sacred Images and Catholic's Sences of The Sensuous, în The Sensuous in the Counter-Reformation Church*, Eds. M.B. Hall, T.E. Cooper, Cambridge University Press, 2013, p. 31.

comunitate dacă soțul gestiona defectuos patrimoniul comun. Prin contractul de căsătorie soții puteau alege doar înainte de căsătorie, fie regimul de separație, fie regimul dotal, fie cel al comunității convenționale (inclusiv un regim pe care îl considerau potrivit căsătoriei dintre ei).

Sec. XVI aduce cu sine din nou incapacitatea femeii măritate.

Sec. XVII-XVIII sunt dominate de dezvoltarea culturii și apariția ideilor iluminismului: progres, libertate, toleranța, fraternitate și au aduc în prim plan libertatea individuală și căsătoriile încheiate din dragoste.

Revoluția industrială și apariția claselor de mijloc schimbă și ideea de căsătorie și divorț⁸⁵. Bărbatul nu mai este stăpânul femeii, iar aceasta îi oferă sprijin emoțional.

În **țara noastră**, în perioada antică, izvoarele istorice ne arată o tipologie de căsătorie poligamă dacică⁸⁶. De la căsătoria pe grupe în cadrul gîntei matriarhale s-a trecut la gînta patriarhală⁸⁷ unde rolul bărbatului era

⁸⁵ În 1670, Parlamentul englez a adoptat un act prin care i se permitea Lordului John Manners să divorțeze de soția sa, ceea ce este considerat începutul divorțului modern (datorat adulterului soției). Până în sec. XIX era necesar un act al Parlamentului pentru a putea divorța. Abia la sf. sec. XIX divorțul se putea obține în urma unui proces (pentru adulter, bigamie, incest, violență) care însă nu prea era la îndemâna omului de rând. Pentru a sublinia gravitatea divorțului, Parlamentul a decis ca instanța pentru cauze de divorț și cauze matrimoniale să fie alcătuită din cei mai înalți ofițeri judiciari din Regatul Unit, în H. Kha, *The Reform of English Divorce Law: 1857- 1937, A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy at The University of Queensland in 2017*, TC Beirne School of Law, p. 67.

⁸⁶ Se arată însă că poligamia era specifică doar pentru „treapta stăpânitoare a populației, în timp ce poporul de rând rămâne strict monogam”, în V. Pârvan, *Getica. O protoistorisire a Daciei*, Cvltvra Națională, București, 1926, pp. 146-147.

Herodot ne povestește în *Istorie* că „fiecare ține în căsătorie mai multe femei [...] nevestele și le păzesc cu străsnicie”. Meneandru arată în *Geografia* că „așa suntem noi [...] mai ales geții, nu suntem din cale afară de cumpătați [...]. Nici unul dintre noi nu ia o singură femeie, ci zece, unsprezece, douăsprezece, și unii chiar mai multe.” Z. Petre, *Practica nemuririi: o lectură critică a izvoarelor grecești referitoare la geți*, Ed. Polirom, 2004, p. 194.

⁸⁷ Întreaga societate traco-geto-dacică era de tip patriarhal.

central în familia dacică. Căsătoria dacilor semăna cu o adevărată vânzare (Herodot scria în *Istorie* că: „[...]nevestele[...] și le cumpără cu bani grei de la părinți.”). Cele cinstite și frumoase aveau un preț mai bun. Nu se cunoaște vârsta de la care bărbatul și femeia puteau să se căsătorească, nici care era gradul de rudenie până la care li se permitea încheierea unei căsătorii⁸⁸.

Căsătoria era probabil și la daci un mijloc de sporire a averii prin zestrea soțiilor. Nu se impuneau formalități la încheierea căsătoriei.

Femeia era văzută ca o slujnică ce spală rufe și slujește bărbatul, care la moartea soțului este moștenită la fel ca alte bunuri (Heraclit din Pont). Soțiile erau folosite la munca pământului sau la păscut, exact ca niște sclave (Platon). Divorțul se putea realiza prin simpla voință, fără alte formalități⁸⁹. În societatea patriarhală femeia era văzută ca o marfă, însă, statutul acesteia evoluează până în momentul în care devine respectată și protejată. Căsătoriile monogame (pe Columna lui Traian bărbatul apare alături de o singură femeie) devin regula. Horațiu vorbește despre familia dacă, dar „o arată ca o familie monogamă asemenea celei romane, laudând virtuțile casnice ale femeilor dace și, în același timp, subliniind fidelitatea soțiilor dacilor”⁹⁰.

Se presupune că regimul matrimonial de pe vremea dacilor ar fi fost cel dotal pentru că se amintește în scrieri despre zestrea fetei⁹¹.

⁸⁸ P. Barangă, R. Barangă, *Dacii își cumpărau mai multe neveste*, Revista Historia, <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/dacii-isi-cumparau-mai-multe-neveste>, accesat la data de 17.08.2020.

⁸⁹ P. Barangă, R. Barangă, op.cit., Revista Historia.

⁹⁰ C. Buzdugan, *Structura dreptului cutumiar românesc*, Fiat Justitia, nr. 2/2013, p. 74.

⁹¹ Chiar cuvântul *zestre* se pare că ar fi de origine dacică. Pentru detalii privind regimul dotal a se vedea P. Popovici, *Regimul dotal în vechiul drept și în codul civil român*, SUBB nr. 2-4/2002, p. 157.

În epoca statală căsătoria era încheiată prin cumpărarea fetei de la părinții ei prin negociere. Prețul plătit se fixa în funcție de frumusețea și cinstea fetei (obicei sărbătorit astăzi prin Târgul de fete de pe Muntele Găina).

Familia românească medievală era astfel supusă autorității bărbatului⁹², fără ca femeia să fie incapabilă juridic așa cum este calificată mai târziu. Căsătoria se încheia după logodnă, la care viitorul soț plătea o sumă de bani - arvuna - ca o garanție a încheierii căsătoriei.

Biserica are un rol esențial la încheierea căsătoriei care mai este numită *sfânta taină*⁹³, astfel, căsătoria se încheia în fața preotului, nemaifiind necesare alte formalități.

Regimul matrimonial ar fi fost cel dotal pentru că și aici regăsim zestrea femeii care rămânea în proprietatea femeii dar era administrată de bărbat. Zestrea era constituită de părinții miresei sau de frații acesteia printr-un contract „*gratuit și solemn*”(foaia de zestre și prezentarea bunurilor la nuntă).⁹⁴

Pravilele românești din secolul al XVII-lea au dat instituției căsătoriei un caracter de contract, însă, în privința raporturilor patrimoniale dintre soți, era reglement doar regimul dotal, regimul matrimonial considerat a fi tradițional la români⁹⁵. În *Îndreptarea legii* (Pravila lui Matei Basarab - 1652), se arată⁹⁶ că pentru încheierea căsătoriei erau impuse condiții legate de vârstă

⁹² P. Vasilescu, op.cit., p. 133.

⁹³ Se spune chiar că dreptul laic a fost subordonat în acea perioadă dreptului canonic, în A. Pippidi, *Tradiția politică bizantină în Țările Române în sec. XVI-XVIII*, Ed. Corint, București, 2001, p. 152, citat de P. Vasilescu, op.cit., p. 134.

⁹⁴ P. Popovici, op.cit., p. 161.

⁹⁵ C.M. Crăciunescu, *Considerații generale privind convențiile matrimoniale în Noul Cod civil*, Conferința Noul Cod civil, Craiova, 2011, p. 3.

⁹⁶ Glava 198: Pentru însurarea; Și ce iaste însurarea: „*Însurarea se chiamă că deaca se împreună un om cu o muiare și carea nici nu o au văzut, nice cu dinsa au vorbit; iar deaca se*

(12 ani pentru femei, 14 pentru bărbați), consimțământul părinților, acordul tinerilor, stare fizică și mentală, apartenența la aceeași confesiune, interdicția rudeniei, ceremonia de cununie sau lipsa diferenței de statut social⁹⁷. Femeia era considerată proprietara zestrei, bărbatul fiind doar administrator. La divorț aceasta trebuia restituită femeii (în Moldova zestrea rămânea soțului în caz de deces al soției sau dacă despărțirea era din vina femeii). Alături de zestre apar darurile de nuntă pe care și le făceau atât femeia cât și bărbatul. Acestea aveau statut de bunuri comune, intrau în patrimoniul ambilor soți⁹⁸.

În Transilvania, potrivit dispozițiilor *Tripartitum* - 1517, „băieții și fetele până la 12 ani erau în perioada vârstei nelegiuite. Între 12-16 ani fetele și 12-24 bărbații erau în perioada vârstei legiuite, după care urma majoratul - sînt de vîrstă desăvîrșită băieții de 24 de ani, iar fetele...16 ani”⁹⁹.

Sub imperiul *Codului Calimach*¹⁰⁰ și al *Legiurii Caragea*¹⁰¹ (care reglementau de asemenea regimul dotal și libertatea încheierii „tocmelilor” chiar și după căsătorie - art. 1614 Codul Calimah, Cap. 31, ”Pentru tocmelile căsătorești”), contractul matrimonial nu avea caracter solemn.

cunună cu ea, atunce el o ia la casa lui și lăcuiaște cu dînsul, adică șed amîndoi într-o casă”, Îndreptarea legii, Ed. Academiei Republicii Populare Romîne, 1652, p. 195.

⁹⁷ Glava 198: „Adecă un om va să ia muiare, ce să zice va să se facă o nuntă, și intru spițele rudeniei nu se impiadecă. Drept aceia trebuie să căutăm să vedem de va fi bine cum se cade, ce să zice să nu fie bărbatul de 50 de ani și muierea de 12 sau de 15 sau muierea de 50 și bărbatul de 20” în *Îndreptarea legii*, p. 195.

Pentru impedimentul legat de rudenie și altele a se vedea pp. 196-213 din *Îndreptarea legii*

⁹⁸ Cr. Nicolescu, *Regimurile ... op.cit.*, p. 55.

⁹⁹ L. Zabolotnaia, *Condiții de încheiere a căsătoriei în Evul Mediu. Studiu comparativ*, Revista Tyragetia, vol. I [XVI], nr. 2/2007, Chișinău, p. 109, îl citează pe D.V. Firoiu, *Istoria statului și dreptului românesc*, București, 1976, p. 85.

¹⁰⁰ Codica Țivilă a Moldovei, la inițiativa domnului Moldovei Scarlat Calimachi, promulgat în 1817.

¹⁰¹ Primul cod de legi al Țării Românești, promulgat în 1818.

În *Codul Calimach - Codica țivilă a Principatului Moldovei*, (publicată inițial în limba greacă) apare reglementată instituția logodnei care trebuia săvârșită în cadrul slujbei de cununie (art. 64: *Logodna este făgăduința pentru următórea însoțire, și seface desăvêrșită séú ne-desăvêrșitú*)¹⁰². Același act, în art. 1608 și 1616 stabilea ca foaia dotală să se facă în scris, sau chiar verbal, în prezența a trei martori. Formalitatea transcrierii este introdusă în 1832, prin Regulamentul Organic, pentru opozabilitate față de terți¹⁰³. Codul Calimah reglementează și *contra-zestrea*¹⁰⁴ făcută de bărbat, de obicei pentru femeile ce aduceau zestre (femeia nu avea drept de proprietate sau administrare, dar le primea la moștenire). În Legiuirea Caragea se prevede că femeia este proprietara zestrei. Deși Codul Calimah nu conținea o prevedere similară, se pare că în jurisprudență s-a dispus în acest sens¹⁰⁵.

Convențiile matrimoniale puteau fi făcute nu numai înainte, dar chiar și în urma celebrării căsătoriei (art. 1609 din Codul Calimach), soluție admisă și sub imperiul Legiurii Caragea, chiar dacă nu era prevăzută expres. Din interpretarea dispozițiilor art. 1614 din Codul Calimah se poate constata că principiul care governa aplicarea regimurilor matrimoniale era cel al mutabilității acestora.¹⁰⁶

În Legiuirea Caragea, Cap. VI, Pentru nuntă, zestre și exoprică regăsim reglementări despre nuntă și zestre. Astfel, nunta este definită ca „tocmeala

¹⁰² M.A. Ureche, C.N. Gheorghiu, op.cit., p. 302.

¹⁰³ C. Nicolescu, *Incursiune în evoluția istorică a regimurilor matrimoniale. Privire specială asupra originii și evoluției convenției matrimoniale*, în *Analele Universității din București* nr. 1/2009, p. 59.

¹⁰⁴ Contra-zestrea a fost înlocuită de darurile de nuntă.

¹⁰⁵ P. Popovici, op.cit., p. 162.

¹⁰⁶ C.M. Crăciunescu, op.cit., p. 3.

uniri barbatu-lui cu femeea spre facere de copii”, iar zestrea astfel: „zestrea se zice averea femeii ce la casatorie da barbatului ei cu tocmeala ca ea sa fie stapina zestrei totdeauna iar el ia venitul totdeauna”¹⁰⁷. Zestrea nu putea fi înstrăinată (nemișcătoarele puteau fi înstrăinate dacă acest lucru era permis în contractul dotal). Reglementarea stăbăle și soarta bunurilor dotale în cazul desfacerii căsătoriei. Exoprica (averea femeii pe lângă zestre) aparținea femeii. Dacă era dată în administrarea bărbatului, acesta trebuia să se îngrijească de ea ca de bunurile sale.

În Transilvania s-a aplicat dreptul cutumiar maghiar și mai apoi Codul civil austriac,¹⁰⁸ regăsindu-se aplicat principiul libertății convențiilor matrimoniale, dar și principiul mutabilității regimului matrimonial. Reglementarea legală instituie ca regim legal cel al separației. Se poate vorbi despre o egalitate a soților în ceea ce privește administrarea bunurilor și despre capacitatea deplină a femeii măritate. Regimul matrimonial legal era pentru nobili regimul separației de bunuri (putea fi prezentă *dota - allatura*), iar pentru clasa de jos, mai frecvent, cel al coachiziției (regim de comunitate). Sașii care locuiau în Ardeal aveau un regim de comunitate universală, aplicabil până s-a introdus în regiune Codul austriac.

Mergând de-a lungul istoriei noastre, Codul Civil din 1864¹⁰⁹, adoptând linia Codului francez, reglementa în art. 1224 principiul libertății

¹⁰⁷ D.D Stoenescu, *Vechile legiuri românești. I. Legiuirea Caragea (după ediția de la 1818)*, Tipografia Fane Constantinescu, Craiova, 1905, p. 107.

¹⁰⁸ Intrat în vigoare în Transilvania în urma patentei din 29 mai 1853, începând din septembrie 1853.

A se vedea pentru detalii C. Nicolescu, *Regimurile...*2012, pp. 60-63.

¹⁰⁹ Printre condițiile cerute la căsătorie se numără consimțământul părților, vârsta (“*Nu este iertatu barbatului înainte de optu'spra'dece ani si femeii înainte de cinci'spra'dece ani sa se casatoresca*”), interdicția de rudenie, afinitate și tutelă, forma publică în fața ofițerului de stare civilă.

convenției matrimoniale, stabilind cu titlu de regim matrimonial legal, *regimul separației de bunuri* în art. 1283. Acesta urma să fie aplicat atunci când soții nu își alegeau înainte de căsătorie un alt regim matrimonial printr-o convenție matrimonială¹¹⁰. Există o separație totală a bunurilor prezente și viitoare ale soților. Fiecare din ei avea administrarea, folosința, dispoziția asupra bunurilor sale. (art. 1285). Soția avea totuși obligația de a contribui cu o sumă la sarcinile căsătoriei. Suma era fixată prin contractul de căsătorie sau în raport de mijloacele fiecărui soț (1/3 din venituri)¹¹¹.

Același act reglementa *regimul dotal* prin art. 1233-1293 ca regim matrimonial convențional, pe care soții îl puteau adopta, cu sau fără modificări, prin convenție matrimonială¹¹². Bărbatul trebuia să-și întrețină soția, iar aceasta îi revenea obligația de a contribui la sarcinile căsătoriei cu „*a treia parte din veniturile sale*” potrivit art. 1284. Deși nu era regimul legal, regimul dotal a fost cel mai răspândit în această perioadă.

Contractul de dotă se încheia în formă ad validitatem, „*prin tribunal mai înainte de celebrarea căsătoriei, [...], sub formă de pedeapsă de nulitate*”. Regimul dotal era de fapt un regim separatist, ales de părți, deci convențional. Regimul dotal era imutabil, astfel convenția de constituire a

¹¹⁰ I. Albu, Dreptul familiei, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1975, p. 119

Regimul de separație era cel de drept comun. Se puteau alege regimul comunității de bunuri, regimul fără comunitate (care era regim de drept comun în Germania și Elveția) și regimul dotal.

¹¹¹ I.P. Filipescu, *Tratat de dreptul familiei*, Editura All, București, 1993, p. 73.

¹¹² C. Roșu, *Necesitatea revenirii la convențiile matrimoniale*, Revista Dreptul nr. 7/1999, p. 40.

„*Dota reprezenta averea ce se aduce bărbatului din partea sau în numele femeii, pentru a-l ajuta să susțină sarcinile căsătoriei*” - art. 1233 Cod civil 1864.

„*Constituirea de dota coprinde tota averea prezente și viitoria a femeii, sau numai tota averea prezente ori viitoria, sau numai o parte din averea prezente ori viitoria, sau chiar o obiect individuală*” - art. 1235 Cod civil 1864.

dotei nu putea fi modificată (art. 1236 Cod civil: „*dota nu poate fi constituită nici adăogită în timpul căsătoriei*”). Actul de dotă trebuia înscris în Registrul de mutații al locului situării imobilelor dacă avea ca obiect bunuri imobile. În ceea ce privește inalienabilitatea dotei, Codul civil o stabilește doar în cazul bunurilor imobile, spre deosebire de Legiuirea Caragea sau Codul Calimah. Inalienabilitatea dotei garanta femeii păstrarea avutului său.¹¹³ Bărbatul este cel care avea dreptul de a administra dota, având obligațiile unui uzufructuar.¹¹⁴ Dacă soții nu aveau copii, dota trebuia restituită în funcție de culpa pe care soții au avut-o la desfacerea căsătoriei¹¹⁵.

Bărbatul constituia la rândul său contrazestrea (pe care o întâlnim și în legiuirile anterioare). Dacă soția nu aducea zestre, nu putea dobândi contrazestrea la decesul soțului. Femeia mai deținea în administrare și folosință bunuri numite *parafernale*.

Vechiul Cod conținea referiri și la un așa numit *regim de achiziții* al soților, format din bunuri care se aflau în coproprietatea lor¹¹⁶.

¹¹³ D. Alexandresco, *Dreptul civil român*, vol. VIII, Ed. Tipografia Națională, București, 1904, p. 118.

„*Nici barbatulu, nici femeia, nici amendouii impreuna nu potu, in timpul casatoriei, a instreina, nici a ipoteca immobilulu dotale [...]*” - art. 1248 Cod civil 1864.

¹¹⁴ „*Numai barbatulu are administratiunea averii dotali in timpul casatoriei*” - art. 1242 Cod civil 1864.

¹¹⁵ Odată ce s-a reglementat divorțul, nu a mai contat culpa în vederea restituirii dotei. Art. 280 Cod civil 1864 dispunea: „*Pentru ori'ce motivu se va fi pronunțiatu despartenia, afara de casulu consimțimentului mutuale, sotiuulu in contra carui s'a pronunțiatu despartenia va perde tote avantajurile stipulate in favorea sa de catre celu'laltu sotiu, fie prin contractu de casatoria fie dupe seversirea casatoriei. Partea in favorea carei s'a pronunțiatu despartenia, va conserva tote acelea avantajuri chiaru si daca ele se voru fi stipulatu cu clausa espresa de reciprocitate fara ca acea reciprocitate sa aiba locu*”.

¹¹⁶ „*Supuindu'se regimului dotale, sotii potu cu tote acestea sa stipuleze o societate de aquisitiuni [...]*” - art. 1287 Cod civil 1864.

Având ca bază dreptul roman, atât legiuirile vechi românești, cât și Codul civil de la 1864 au avut prevederi destul de apropiate în reglementarea căsătoriei. Indiferent de felul regimului matrimonial ce guverna căsătoria, în acea perioadă inegalitatea juridică dintre femeie și bărbat și incapacitatea femeii căsătorite constituiau realitatea¹¹⁷.

La sfârșitul sec. XIX, prin legile din 1894, căsătoria a încetat, să mai fie condiționată de validitatea și acceptul dat de către Biserică, devenind o reglementare laică.¹¹⁸ Regimul dotal va fi considerat neconform cu dispozițiile Constituției din 1948, astfel că până la adoptarea Codului familiei din 1954, a funcționat regimul de separație. Cu toate acestea, se afirmă că în realitatea practică, acceptată și de instanțele de judecată de la acea vreme, a început să funcționeze un regim de comunitate de fapt¹¹⁹.

II. Căsătoria și regimurile matrimoniale în perioada modernă și contemporană

Modul cum este privită căsătoria sau relațiile de dinainte de căsătorie este influențat în această perioadă de autonomia individuală ce determină o gândire liberă. Crește stabilitatea socială, oamenii călătoresc mai mult, se mută în alte locuri ceea ce duce la ruperea de anumite tradiții vechi.

¹¹⁷ A se vedea ideea schimbărilor în structura familiei tradiționale în L. Onica-Chipea, *Aspecte juridice privind protecția drepturilor copilului*, Ed. Expert, București, 2007, pp. 31-33.

¹¹⁸ M. Brie, *Reglementări juridice privitoare la familie în legislația austriacă și maghiară din a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în S. Șipoș, M. Brie, I. Horga, I. Șarov, I. Gumenâi (coord.), *Politici imperiale în estul și vestul spațiului românesc*, Ed. Universității din Oradea/Editura Cartdidact, Oradea/Chișinău, 2010 pp. 297-307, p. 299.

¹¹⁹ C. Nicolescu, *Regimurile...op.cit.*, p. 69.

Modelul familiei este acum familia nucleară, simplă, care își gestionează gospodăria și face economii împreună. Copiii încep să lucreze, iar progresul tehnic își pune și el amprenta în definirea noilor concepte de familie și căsătorie¹²⁰. Incidența mare a divorțurilor și cazurile multe de recăsătorire ne arată locul crucial al familiei în secolul nostru. Familia este arena societății industrializate în care indivizii își manifestă comportamentul și își confirmă realitatea despre propria persoană¹²¹.

Astăzi, Codul civil reglementează căsătoria și regimurile matrimoniale¹²² într-o manieră modernă, dacă privim prin prisma tradiționalismului specific statului nostru. Regimul comunității legale ca regim legal și cele convenționale (comunitatea convențională și separația de bunuri) reglementează relațiile patrimoniale care izvorăsc din căsătorie. Evoluția legislației, de la una închistată care nu permitea soților să-și aranjeze raporturile patrimoniale din căsătorie decât în cadrul unui singur regim matrimonial, a dus la posibilitatea ca de la polul reprezentat de regimul de separație, până la cel al unei comunități universale, soții să își poată alege prin convenție sau contract matrimonial regimul cu regulile care li se potrivesc cel mai bine¹²³.

Noțiunea de căsătorie are astăzi alte valențe. Se schimbă viziunea tradițională despre familie și căsătorie. Parteneriatele înregistrate și căsătoriile între persoanele de

¹²⁰ D. Brown, M.J. Harrison, *A Sociology of Industrialisation* - cap. 5 - *A Family and Industrialisation*, Ed. MacMillan, 1978, p. 71.

¹²¹ *Idem*, p. 79.

¹²² Pentru detalii privind regimurile matrimoniale a se vedea N.C. Aniței, *Regimurile matrimoniale potrivit noului Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2012.

¹²³ C.O. Mihăilă *Contractual matrimonial regimes in the legislation of different states*, *Annales Universitatis Apulensis*, Series Jurisprudentia nr. 21/2018, Ed. ProUniversitaria, București, 2018, , pp. 183-206.

aceiași sex (care la noi nu sunt posibile încă) sunt dovada vie a evoluției acestei instituții juridice. Rămâne însă să medităm asupra unui aspect, însuși scopul căsătoriei: *acela de a întemeia o familie*.

III. Concluzii

Familie matriarhală, familie patriarhală, familie modernă, fie că are la baza nașterea sau sentimentele, trebuie privită și analizată prin prisma evoluției umane, a autonomiei de voință și a modificărilor legislative și politice.

Dragostea, sau mai nou respectul conjugal și prietenia, într-un cuvânt sentimentele, sunt esențiale pentru căsătorie dar mereu însoțite de aspectele patrimoniale care pot fi de multe ori mai copleșitoare decât cele dintâi. De aceea, analiza istorică a căsătoriei nu poate scăpa din vedere aspectele de ordin patrimonial care, din cele mai vechi timpuri au constituit un element intrinsec al acesteia.

IV. Bibliografie

A. Cărți, tratate, monografii

I. Albu, *Dreptul familiei*, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1975

D. Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, vol. VIII, Partea I, Atelierele Grafice Socec&Co., București, 1916

F. Alvarez-Pereyre, F. Heymann, *The desire for transcendence: The Hebrew family Model and Jewish Family Practices*, în A. Burguière (editor), *A History of the Family*, Ed. Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 1996

- N.C. Aniței, *Regimurile matrimoniale potrivit noului Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2012
- M. Brie, *Reglementări juridice privitoare la familie în legislația austriacă și maghiară din a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în S. Șipoș, M. Brie, I. Horga, I. Șarov, I. Gumenâi (coord.), *Politici imperiale în estul și vestul spațiului românesc*, Ed. Universității din Oradea/Ed. Cartdidact, Oradea/Chișinău, 2010
- M.D. Bob, *Manual elementar de drept privat roman*, Ed. Universul Juridic, București, 2016
- J. Bryce, *Studies in History and Jurisprudence*, vol. II, Oxford University Press, New York, 1901
- D. Brown, M.J. Harrison, *A Sociology of Industrialisation - cap. 5 - A Family and Industrialisation*, Ed. MacMillan, 1978
- E. Cantarella, *Gender, Sexuality and Law*, în *The Cambridge Companion to Ancient Greek Law*, editată de M. Gagarin, D. Cohen, Cambridge University Press, New York, 2005
- E. Cantarella, *Women and Patriarchy in Roman Law*, în *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, capitolul 32, Oxford University Press, New York, 2006
- L. Onica-Chipea, *Aspecte juridice privind protecția drepturilor copilului*, Ed. Expert, București, 2007
- S. Coontz, *Marriage, a History How Love Conquered Marriage*, Ed. Penguin Books, New York, 2006
- J. Crook, *Law and Life in Rome*, Cornell University Press, Ithaca, 1967
- C.I. Damian, *Instituția familiei în Roma antică*, Ed. Astra Museum, Sibiu, 2019

- O. Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol 1, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1984
- O. Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 2, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1987
- O. Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 4, Ed. Științifică, București, 1995
- M. Eliade, *Sacrul și profanul*, Ed. Humanitas, București, 2005
- I.P. Filipescu, *Tratat de dreptul familiei*, Editura All, București, 1993
- R. Fox, *The Red Lamp of Incest*, Ed. E.P. Dutton, New York 1980
- P. Gide, *Étude sur la condition privée de la femme dans le droit ancien et moderne et en particulier sur le Sénatus-consulte Velléien*, Ed. Durand et Pédone-Lauriel, Paris, 1867
- R. Gidro, A. Gidro, *Roma antică. O istorie pentru toți*, Ed. Neverland, București, 2018
- Vi. Hanga, *Drept privat roman*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1977
- A. Maffi, *Family and Property Law*, în *Gender, Sexuality and Law*, în *The Cambridge Companion to Ancient Greek Law*, editată de Michael Gagarin, David Cohen, Cambridge University Press, New York, 2005
- J.W. O'Malley, *Trent, Sacred Images and Catholic's Sences of The Sensuous*, în *The Sensuous in the Counter-Reformation Church*, Eds. M.B. Hall, T.E. Cooper, Cambridge University Press, 2013
- A.M. Marienescu, *Cultul păgân și creștin. Sărbătorile și datinile romane vechi*, Editura Saeculum I.O., București, 2008
- F. Mișuț (Bohîlțea), *Condiția feminină la Roma în secolul Ia.Chr.*, Ed. Universității din București, București, 2010
- B.D. Moloman, L-C. Ureche, *Noul Cod civil. Cartea a II - a. Despre familie. Art. 258-534*, Ed. Universul Juridic, București, 2016

- B.D. Moloman, *Căsătoria civilă și religioasă în dreptul român*, Ed. Universul Juridic, București, 2009
- C. Nicolescu, *Regimurile matrimoniale convenționale în sistemul noului cod civil român*, Ed. Universul Juridic, București, 2012
- V. Pârvan, *Getica. O protoistorisire a Daciei*, Cvltvra Națională, București, 1926
- A. Pippidi, *Tradiția politică bizantină în Țările Române în sec. XVI-XVIII*, Ed. Corint, București, 2001
- Z. Petre, *Practica nemuririi: o lectură critică a izvoarelor grecești referitoare la geți*, Ed. Polirom, 2004
- S. Pomeroy, *Goddesses, Whores, Wives, and Slaves: Women in Classical Antiquity*, Pimlico, Londra, 1994
- D.D. Stoenescu, *Vechile legiuri românești. I. Legiuirea Caragea (după ediția de la 1818)*, Tipografia Fane Constantinescu, Craiova, 1905
- L. Stone, *The family, sex and marriage in England 1500-1800*, Oxford University Press, London, 1979
- P. Vasilescu, *Regimuri matrimoniale. Parte generală*, ed. a II-a, revizuită, Ed. Universul Juridic, București, 2009

B. Lucrări

- A.E. Ciortea, *O viziune globală asupra situației patrimoniale a soțului supraviețuitor în dreptul roman*, Studia UBB Iurisprudentia nr. 1/2019
- C. Buzdugan, *Structura dreptului cutumiar românesc*, Fiat Justitia, nr. 2/2013
- S. Coontz *The Family Revolution*, Greater Good Magazine, University of California, Berkeley, september 2007

- C.M. Crăciunescu, *Considerații generale privind convențiile matrimoniale în Noul Cod civil, Conferința Noul Cod civil, Craiova, 2011*
- M. Floare, *Originile istorice ale regimurilor matrimoniale, Studia UBB Jurisprudentia*, nr. 1/2015
- M. Floare, *Repere istorice privind situația juridică a femeii în dreptul privat european, Revista de Dreptul Familiei*, nr. 1-2/2019, Ed. Universul Juridic, București, 2019
- H. Kha, *The Reform of English Divorce Law: 1857- 1937, A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy at The University of Queensland in 2017*, TC Beirne School of Law
- C. Nicolescu, *Incursiune în evoluția istorică a regimurilor matrimoniale. Privire specială asupra originii și evoluției convenției matrimoniale, în Analele Universității din București* nr. 1/2009
- P. Popovici, *Regimul dotal în vechiul drept și în codul civil român, SUBB* nr. 2-4/2002
- C. Roșu, *Necesitatea revenirii la convențiile matrimoniale, Revista Dreptul* nr. 7/1999
- M. A. Ureche, C. N. Gheorghiu, *Însoțirea religioasă între tradiție și evoluție, legislație și educație, Revista Altarul Reîntregirii*, nr. 2/2016, Alba Iulia, 2016
- L. Zabolotnaia, *Condiții de încheiere a căsătoriei în Evul Mediu. Studiu comparativ, Revista Tyragetia*, vol. I [XVI], nr. 2/2007, Chișinău, 2007

C. Surse Internet

Butnaru, *Instituția căsătoriei în societatea romană*, <https://www.historia.ro/>

- P. Barangă, R. Barangă, *Dacii își cumpărau mai multe neveste*, Revista Historia, <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/dacii-isi-cumparau-mai-multe-neveste>
- J.A. Couch, *Woman in Early Roman Law*, Harvard Law Review, vol. 8, nr. 1, 1894, pp. 46-47, https://www.jstor.org/stable/1322384?seq=1#metadata_info_tab_contents
- Ș. Gheorghieș, *Căsătoria în dreptul roman*, citează pe, V.M. Ciucă, *Lecții de drept roman, vol. I*, Ed. Polirom, Iasi, 1998, <https://woltersklower.ro/casatoria-in-dreptul-roman/>
- C.C. Uhlenbeck, *A new series of Blackfoot texts from the southern Peigans Blackfoot Reservation*, Teton County, publisher J. Muller, Amsterdam, 1912, <https://archive.org/details/cu31924097762193/page/n181/mode/2up>.